

Op zwart zaad

De kosten voor de EHS zijn uit de hand gelopen. Tot en met 2018, het jaar dat de EHS moet zijn voltooid, prijkt er een gat in het budget voor investeringen van 2,2 miljard euro; na dat jaar is er nog eens 1,8 miljard euro te weinig voor het realiseren van betere milieuoedities. Ook de tekorten voor het beheer zijn aanzienlijk: tussen de 400 miljoen en 1,7 miljard euro tot 2018 (afhankelijk van het moment waarop terreinen in beheer worden gekomen), na dat jaar is er een jaarlijks gat van 103 tot 272 miljoen.

EHS maakt pas op de plaats

Rik Nijland

Is de EHS een kwakkelende patiënt die dient af te vallen, misschien zelfs gereanimeerd? Of moet de Nederlandse natuurbescherming vasthouden aan de twintig jaar geleden ingeslagen weg. Twee ambtelijke rapporten deden de afgelopen maanden de discussie over de toekomst van het natuurnetwerk oplaaien. In maart verscheen het IBO Natuur, het Interdepartementaal Beleidsonderzoek Natuur, dat de afgelopen jaren is uitgevoerd met als centrale vraag: wordt er efficiënt met het geld omgegaan. Kort daarna kwam het rapport uit van de Brede Heroverweging, dat deels voortborduurde op het IBO Natuur, zij het met een duidelijk bezuinigingssoommerk. De conclusie uit beide rapporten: we moeten leren leven met een verdere achttuitgang van de biodiversiteit in Nederland.

IBO Natuur gooit de knuppel al nadrukkelijk in het hoenderhok. Het geld wordt nu niet efficiënt besteed. Bij het realiseren van de EHS moet de nadruk komen te liggen op robuustheid en ruimtelijke samenhang, schrijven de opstellers. Het heeft volgens hen geen zin in te zetten op soorten en natuurtypen die door natuurlijke dynamiek of door klimaatverandering op termijn toch niet haalbaar zijn, met welke beheerinspanning dan ook. Dat leidt tot een veel te statisch eindbeeld dat geen recht doet aan de dynamiek in de natuur.

Verder moet meer worden gestuurd op ruimtelijke en milieuoedities in plaats van op aantallen soorten en de samenstelling van levensgemeenschappen. Bovendien zijn robuustheid en kwaliteit van het netwerk belangrijker dan behaalde prestaties in hectares of budget. Er moet worden gekozen voor 'betere' hectares in plaats van meer.

Bezuinigingsmotief

Frank Berendse, hoogleraar Natuurbeheer en plantenecologie aan Wageningen UR, kan zich goed vinden in de constatering dat natuurbeschermers zich soms te krampachtig vastklampen aan doelsoorten en statische natuurbeelden, dat er weinig aandacht is voor de dynamiek in de natuur. Toch heeft hij ook bedenkingen. 'De gedachte dat de EHS met wat minder maar betere hectares toe kan, baart me zorgen. Wat wordt er precies bedoeld met 'beter'? Dat is niet duidelijk. Er lijkt een bezuinigingsmotief mee te spelen. Een wezenlijk onderdeel van de EHS is de vorming van grote aaneengesloten natuurgebieden. Dat is niet alleen van belang om deelpopulaties te verbinden, maar ook om weerstand

te bieden tegen negatieve invloeden van buitenaf. Bovendien zijn er soorten die behoefte hebben aan een groot leefgebied. Oppervlakte is belangrijk, op termijn denk ik nog belangrijker dan verbinden. Je moet dus kopen, kopen en nog eens kopen.'

Ook valt Berendse over de term 'robuuster'. 'Robuustere natuur, dat klinkt goed, daar kun je eigenlijk niet tegen zijn, maar wat betekent het precies? Als we daarvoor bijvoorbeeld onze blauwgraslanden en ons hoogveen moeten opgeven, dan wordt er iets heel boos in mij.'

Berendse's voorbeeld van het hoogveen komt niet uit de lucht vallen. De IBO-werkgroep schetst in zijn rapport twee nieuwe vergezichten: Deltanatuur, de middelen voor het instellen van de EHS worden vooral gericht op kust, laagveenmoerassen, stuwwallen en rivierengebied. De grote oppervlakte van dit type natuur draagt in verhouding namelijk veel bij aan de Europese natuur. Daarentegen zijn de Nederlandse zandgrondbossen in internationaal perspectief van weinig belang en is hoogveen 'wellicht aan het eind van de eenentwintigste eeuw niet meer te handhaven'. Tegenover Deltanatuur staat het vergezicht Hoog en Droog, ook wel aangeduid als Robuuste Natuur, een klimaatveranderingsvariant die vooral inzet op maatregelen om robuustheid en samenhang binnen de bestaande EHS-delen te vergroten.

Lappendeken

'Onze voorstellen zijn niet ingegeven door de wens te bezuinigen, wel door de vraag, hoe doelmatig het budget wordt ingezet', vertelt Keimpe Wieringa, lid van de IBO-werkgroep en sectorhoofd Natuur en Landelijk Gebied bij het Planbureau voor de Leefomgeving. Volgens hem krijgt de EHS momenteel vorm als een soort lappendeken. 'Het is duidelijk dat de EHS versnipperd is. Dat is een gevolg van het denken in arealen en van aanbod gericht kopen. Daardoor zijn niet altijd de hectares verworven met de meeste kwaliteit of de percelen die je nodig hebt om grote eenheden natuur te creëren. De focus is nu te veel op kwantiteit en te weinig op kwaliteit. Wij willen discussie uitlokken. Welke keuzes kunnen er worden gemaakt? Op termijn is het wellicht niet mogelijk tegen redelijke kosten hoogveen in Nederland te handhaven. Is dat in Europees perspectief zo erg? Nee? Nou, dan kunnen we er misschien ook maar beter meteen afscheid van nemen.' Voor Jan Jaap de Graeff, algemeen directeur van Vereniging Natuurmonumenten, gaat de IBO-visie te ver. 'Misschien is de

Het Bargerveen in herfsttooi
(foto: Hans Boll)

EHS een lappendeken, maar het is als met postzegels verzamelen: in het begin heb je gaten in je album; die ga je vervolgens invullen.' Aan het opgeven van hoogveen, moet hij niet denken. 'Ik merk dat er in ambtelijk Den Haag al openlijk over Deltanatuur wordt gesproken. Dat is zorgelijk. Geven we dan de hogere delen van Nederland gewoon op? Gaan we met andere Europese landen kwartetten, ach doen jullie maar de hoogvenen... Zo willen we toch niet met onze natuur omgaan?'

De discussie over de EHS wordt ook beïnvloed door financiële sores in Den Haag. Het huidige budget is ruim onvoldoende om het natuurnetwerk in 2018 te realiseren. 'Er zou 3 à 4 miljard tekort zijn', aldus Wieringa. 'Blijven aankopen, betekent dan dat er niets terecht komt van inrichting en beheer. Dat is het paard achter de wagen spannen. De boodschap in het IBO is: Met het huidige natuurbeleid worden de EHS-doelen niet gerealiseerd. Probeer daarom niet meer als een gek zoveel mogelijk te verwerven, maar maak pas op de plaats. Dat hadden we óók gezegd als er geen bezuinigingen nodig zouden zijn.'

Vreemde eend

Die zijn in Den Haag echter nadrukkelijk aan de orde. Wieringa was ook adviseur van de ambtelijke werkgroep die in het kader van de Brede Heroverweging bezuinigingsvoorstellen deed voor het terrein Natuur en Leefomgeving. Dat heeft een omvangrijk boekwerk opgeleverd met een tweetal bezuinigingsvarianten. Daarnaast is er, als een vreemde eend in de bijt, een EHS-variant uitgewerkt, meer een antwoord op het IBO Natuur dan een bezuiniging. Die EHS-variant wordt in het rapport uitgesplitst naar een drietal toekomstscenario's voor de middellange termijn, 2012-2020: het starten met het verwerven van gronden voor de twee vergezichten van IBO Natuur plus een nog wat magerder alternatief: Robuuste Natura2000. In het laatste scenario wordt het EHS-budget alleen nog gebruikt om Natura2000 gebieden af te ronden en zo goed mogelijk te beheren. 'Dan beschermen we nog alleen het gebied wat Brussel van ons verwacht, volledige bescherming

van de Natura2000 soorten zit er dan niet meer in', aldus Wieringa. In alle drie de gevallen, beaamt hij, zal Nederland bij de Europese Commissie moeten uitleggen waarom de teloorgang van onze biodiversiteit niet tot staan is gebracht.

De EHS-variant in het rapport lijkt vooral een appèl aan politici en natuurbeschermers om de komende jaren een keus te maken uit de scenario's. Bezuinigen hoeft dan niet (hoewel de financiële ruimte mede afhankelijk is van andere keuzes), maar het geld wordt dan voorlopig wel alleen gebruikt om aankopen te doen die passen in één van de scenario's. Wieringa: 'Het is logisch dat, als er grote budgettekorten zijn en nadere keuzes moeten worden gemaakt in het natuurbeleid, we kiezen voor een 'no-regret' aanpak en een pas op de plaats. Het is van groot belang dat er de komende jaren gepraat gaat worden over wat we willen bereiken met de EHS. Verder is het verstandig om te werken aan goed beheer en verbetering van milieuvoorwaarden.'

Berendse is teleurgesteld over het uitblijven van commotie over de plannen. 'Ik heb allerlei maatschappelijke organisaties hun beklag zien doen over bezuinigingen op hun terrein. Afgezien van de vraag of dat veel zin heeft; de natuurbescherming was daar niet bij. Jan Jaap de Graeff van Natuurmonumenten zei: 'ach ja, er moet nu eenmaal worden bezuinigd.' Bovendien, en toen brak echt mijn klomp, accepteert hij dat de EHS pas na 2018 klaar is. Niet alleen de omvang van de EHS is van belang, maar ook het tempo. De fragmentatie van de natuur is zover voortgeschreden dat er tal van soorten zijn die op punt staan te verdwijnen. Dat zijn de 'living dead', zoals ze door de Finse onderzoeker Hanski worden aangeduid.'

De Graeff kiest voor een andere aanpak. 'Op tal van maatschappelijke terreinen zijn bezuinigingen aan de orde. Dan kan ik wel vasthouden aan de oude opzet van de EHS, maar dan plaats ik ons volstrekt buiten de discussie. Dat heeft geen zin. In het Agrarisch Dagblad zag ik enige verbijstering, dat er wellicht weinig op het EHS-budget wordt bezuinigd. Dan zijn die voorstellen toch niet helemaal verkeerd, denk ik. Als het echt niet kan zoals je wil, dan moet je het maar willen zoals het kan.'

IBO Natuur: http://www.minInv.nl/portal/page?_pageid=116,1640321&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=2000247

Brede Heroverweging Natuur en Leefomgeving: http://www.minfin.nl/Onderwerpen/Begroting/Brede_heroverwegingen/2_Leefomgeving_en_natuur